

הננו מפרסמים בזה נסיון לסכום יובל הראשון של המאה ה-20. קוצר היריעה ואופיה הפופולרי וזאת שנרמז שלא הוזכרו מאורעות ואישים שמקומם בסקירה.

הימים ימי סוף דצמבר, ראשית שנת 1950. העתונים ידפסו סקירות משור' בצורת-צלומים. רואי-חשבון יגישו את הדו"חיים בעבור שנה אחרת חולפת, ב"סיים" התפרסם תמונת איש "ציי" המאה... הייתה זה הרצל או היטלר? נחיה ונראה...

ואילו אני מנסה לכוון את עדשת-הנפש לתוך חלל עולמנו. לעשות צילום-רגע של אותה מערבולת רוחנית חסרת-צורה ומסגרת. אני מעביר קו אדמדם של סיכום ארעי על פני שורת מכוסי-מפולת של תקופת-סופה היסטורית. סיכומי של יובל. של המחצית הרא' שונה למאה העשרים.

— — — עתה לילה. לילה ירושלמי קריר. גדם טרטור אוטובוסים אחרונים. מהגוזזתה של קומה רביעית אפשר לראות אורות מבליחים של העיר הע' תיקה. צהובים, אדומים, וכחולים, הנה המנורות ליד שער יפו. נכבר ציון שופר פנס בודד שצץ התרוג על התבל, כל הבתים מקבלים אורה נון קודרני. בחוץ שורקת ומיכתת הרוח.

אולם כפנים החדר מוזנח קומקום חשמלי. כבר קרוב לחצוה. עוד לילה, עוד חודש, עוד שנה נושרים לחיק הנצח.

ועוד יובל. הנה מתקרב אחד הרגעים הנדירים, כשימי הדרו נעצרים ליד פר' שתדרכים של תאריך פורמלי.

כך ישב ודאי "אחי הבכור" — לפני חמישים שנה "סיכום" את המאה הייטי היה לו לקרומים מצברות אופטימי רודרר, כשם שאצל האנושות של היום הוא כחלחל בנוסח גרשוין... והמכילים את המימרה העוקצנית של דיז'ני? טים צרפתיים מראשית המאה העשרים? — האדם נולד — כך אמרו הם, — בלי שנינים. בלי שצרות ובלו אשליות ושוב בלי כל אלה יודו הוא אלי קברי. דומני שהטכניקה של רופא-השיניים השתפרה מאז אותם הימים, גם זקנים רבי-מידות התחילו לגדל בסביבתה של "כסית", — כאז רק האשליות לא חזרו.

כי גם סיבות מספיק היו לו ל"אחי הבכור", שלבש בגדים שחורים עם צוא' רון לבן ונוקשה, גידל זקן מדובבל והתפעל מהמצאת הרדיו, — גם סיבות לא חסרו לו כדי להיות "מבוסס" מאה אחת. המאה הייטי, שעד היום היא לדעת רבים הנפלאה בדברי הימים, מאה זאת שהתחילה בפאות נכריות בחצר מייחטי-רימה ועבדות הכושים בארצות-הברית וסיימה בצעדים בתוכם של תנועות הפועלים הצעירות, ההול' כות ומתעצמות ברוב ארצות אירופה — נאיתה לבני דורה כאלום מתוק. והם חלמהו רדומים ברכבת הזמן, אשר לפי דעתם דהרה בקו הקצר ביותר התחנה הקוסמת ששמה "פרוגריס". הכל היה ברור, מחורי, מודרני, מסודר מראש. ימי הבניים הפרועים נשארו רחוק מאחור, והאנושות התחילה סוף-סוף להתגב בתבונה, כבורגני אמיד וה' גון, שכל חפץ מונח אצלו במקומו הנכון. כופה, במוסי, בהשקפות בני ימי המצפון. "יציבות" — זו המלה, הממצה את ראשית המאה שלנו.

את התיאור המוחשי של אורית הש' גים הללו נתן ב"העולם של אתמול" סטיפן צוויג, שהוא עצמו אחד מוצי' גיו הטיפוסים. גם זרמים בחיי הרוח, כמו הדיקונטים, שהזכרתם לעיל, לא

היו באותה התקופה, אלא כסערות בכוס מים. מי רצה לראות בהם בקיעים בסלע, המבשרים את פרוץ ההגעה? לשני אלילים סגדה או האנושות.

הסוציאליזם, זה שנראה לפני יובל שנים ככיסופים למשיח מודרני, של דגלו רשם העולם — את שמות טובי נציגיו — פוריה, קרופוטקין, מרכס, אנגלס, לאסאלי, זורס. הוא ניצח ברו' סיה, ונדמה לי, שאפילו הפטריסטה הרו' סי הנהלב ביותר לא יכול היה לתאר לעצמו לפני 50 שנה את מולדתו כה אדירה וגדולה, כפי שהיא היום תחת הנהגתו של סטאלין. אבל גם הוא לא נתן את כל הפירות המקוים.

והלאומיות שספגה לתוכה שאיפות טהורות ואצילות לאין ספור, זו לאר' מיות של גריבלדי קוסוטו, קמבטה, מיצקיביץ' ומאסאריק מה נשאר ממנה? היא התנונה לנגד עינינו, במעין הג' דול של פטריסטים וליברלים ועליו מים עכורים כל מיני הרפתקנים וקרייזיס' טים. זו אחרי זו פשטו תנועות שה' רור לאומיות את הרגלי אבדו וה' הק' שר עם הממונים, ובלעדיהם, — נבלו וכמשו. גרוע מזה — עם גופם גדל הסרפן הפשיסטי והצרעת הנאצית. העולם נשאר שרוי במבוכה.

ב.

ובעקבותיו בא המשבר. הוא התחיל בצורה תמימה מאוד — מהערצת פסלים פרימיטיביים, שיצרו שבטי האיים הפולינזיים. או האצטקים שמלפני חמשת אלפים שנה. בזה, — שקבוצות נוער יצאו לטיול בקיץ. והת' חילו לחפש חסכיים כל אחד בנפש חברו. ואותן המסגרות שהקיקו את כל שאלות החיים בתחומי הרוח והמדנה, החברה והמין התנפצו לרסיסים. רותר' פוד שביצע את ביוקע האטום בתחום החומר וגימס גיוס בספרו "אוליסט" בתחום הנפש. על פני רסיסים, שברים, עולם, תחושה היסטורית רקם פראנץ קאפקה את סיפוריו היימיונים.

לא רק מיליונים של מחוסרי-גג הולידה מלחמת העולם הראשונה והמשברים הכלכליים שבאו אחריה. כמובן רוחני האנושות כולה היא חסרת-ביטחון. ביתו של האדם המודרני — מהו? במאה שעברה היה חי האדם בבית מסוגנן עד להפרזה ולא רק מבחינה אדריכלית. היו שם עמודים וקישוטי עמודים, פסלים יוניים ועלי-תאנה, טרק' לוגים וחדרי-משרתים — בחומר וברוח ואילו היום נדחקים הבריות מבחינה גשמית ונפשית כאחת לתוך צירוף-צרי' פון או בית הרוס למחצה. שלושה קירות בו ונת חסר. הקיר הרביעי איננו, — לא הוקמה בימינו ספרות גדולה, לוחמת שתיצב לפנינו אידיאלים, אליהם יש לשאוף. דרך הקיר הפרוץ חודרים רוחות ומצביר-רוחות לפיכך מדי חום של תחושתנו לא יציב ביותר. ובאין מחסה מסתמנים באופק נופים קודרים של גיוס קאפקה.

גם גג חסר לו, לאדם המודרני. אין סייג וקנה-מידה של השקפת-עולם. המאה העשרים היא יצרה פילוסופיה, אם כי זרמים פילוסופיים היו לו למכ' ביר, ובודאי שאין לה דפוסים-מסר. בלתי-מוזיין הוא בן-דורנו נגד סערות הזמן.

אולם אותו יובל שלא ידע, כי לא שאף לבנות, פעל גדולות ונצורות בהר' חברת-אפיקים. — הנה הקיר השני זהו מה שנשאר כמשענת רעיונית. לבן תקופתנו מתורתו של מרכס. את המ' הכת המרכסיסטית אכלו באינטנסיביות רבה חומצות שונות בתמיסה מרוכזת. אולם מה שנשאר, או חלק ממנו,

יועיל עוד, כך יש לקחת לפחות — לשיכון-קבע. הקיר השלישי — רבים מצתופסים בצלה. חולל אותו ויגמונד פרויד ופסי-כואליזה שמו ותוארו בעולמנו. — גם הוא נוצרה רק ביובל האחרון. ובמשך ימי דורותיים הספיקה לחבוק וזרועות — — — המקרוקוסמוס של נישמת אנוש.

הרביעי — שלם ביותר. לא מרבים לטפל בו, כי גם להבינו ממעטים. דרך חלוננו אפשר לראות את מרחבי היקום והם אפלים, קרים ולא מושכים ביותר את האדם מכל ימות השנה. אבל הוא החשוב. מתוכו תצמח הפי' לוסופיה של המחר. אצל שלושה אני שים למדה האנושות החשובת את כיווני ודרכי מחשבתה. הראשון היה אריסטו, השני ניוטון, והשלישי הוהו או יהיה אלברט איינשטיין. ביובל האחרון קרה דבר אשר מעגלי השפעתו תסגרנה רק כעבור יובלות מספר.

אך בנותיים רותם העולם את נוס' האות-הכישוף של איינשטיין, מצרף אלי' הם את גאוני הפיסיקה הנסיונית ובמ' קום לפתוח תקופה חדשה ע"י שימוש בכוח האטומי לצרכי תעשית שלום, מתאבקים העגנים על תחנות נסיון בנבוסקה ואריזונה.

ובעקבותיהם בהירושימה. ולפניהם — עגני העשן של אושוויץ וטרבלינקה.

ג.

כבר נאמר לא פעם, והודגש עד לגודש, ששני האירועים החשובים ביר' תר בחיי ישראל ביובל השנים האחר' רונות הגם השואה של יהדות אירופה והקמת מדינת ישראל. זה ירוע לכל. אולם היות ומתווקים אנו בפרשת סיכומים, תרשו לי לשאול שאלה קצת לא-שגרתית: מה הפרו' פורציה, היחס שמתחשכות שתי התופעות ההיסטוריות הללו זו לזו? מבחינת האיות ברורים הדברים. יה' דות אירופה שנחרבה, היא היא אשר שימשה חומר גלמי לישוב הארצישראלי, מגופה נוצר, נורעי, נבט וגדל כמעט כל הקיים במדינה הזאת. גם כשמדובר בנוער אסור להתפס להפרזה ולשכוח שאנשים אשר לחמו בתנאים של מרכזי אויליביץ, מרכזי טנבוים-סמרופ או יצ' חק צוקרמן גילו תכונות שאינן נופ' לות מאלה של משה זילברשמידט, אריה צוקר או ייבדל לחיים ארוכים יגאל אלון.

ומבחינת הכמות? מי מאתנו זוכר, שהפסדנו במשך עשר השנים האחרונות פי ששה מחומר האנושי, מאשר הצלחנו לקבץ כאן, אחרי שני דורות של מפעל ציוני ואחרי הקמת מדינה עצמאית?

לא רק עם קשה-עורף אנתנו, גם שבט, פחו כמים? בשביל לראות זאת די לודפף רץ ובעתונים ארצישראליים משנים עברו (ודבר זה הכרח לעשותו אם רוצים להסכם את היובל...) — טולטלנו מהתרגשות אחת לשניה, פק' פקנו בכוחנו, חרדנו לעתידנו, התלהבנו מן-ברית זה או אחר, עד אשר באה המדינה ואת השכרון המתוק, כולנו מכנינו ומעל הראש לתוך אמבטיהמים של שכחה, של גינוני-כוח, שררה ורי' בנות. מסוכן מדי — מזכירים לנו נאומי מדינאים ומפקדי צבא. מסוכן למדי — היינו יכולים להזכר בעצמנו, לו היינו מדפדים מדי פעם בספר דברי הימים.

אין ספק, בשנותיים האחרונות עלינו "על דרך המלך של ההיסטוריה" אם להשתמש במליצה השגורה עתה בפי כל. יש יסוד מספיק להניח שלמרות ה"צנע" ומחנות העולים הולכים אנו

לקראת עתיד טוב יותר מאשר עברנו הקרוב והרחוק יותר. אולם גם בתוך התלהבות זו, הטבעית אולי לברק' כפתורים, ליצר עלי זית וגפן, לפראקים של שנים ומוזות דיפלומטיות ראוי לנו לזכור גם זאת: אנתנו בני תקופת המפנה הגדול בהיסטוריה עברית ו' אלה, שניצלו אחרי המבול.

מתוכחמים אצלנו על עניני המגבית והציונות האמיקאית. דברים חשובים, בלי ספק. אולם אין זה אלא רקע לתה' ליד עמוק-שרשים שעיקרו אחד — בו נומן שאנחנו מתקדמים תוך קשיים ומכשולים, אבל מתקדמים, — שוקעת הגולה, גם הגולה "השליחה" לאט ובי' התמדה. כשם שירדה יהדות אירופה לפני קיצה הטרגי.

את איינשטיין ופרויד הזכרתי כבר. מקום באריאופאג הגאונים. והנה אנרי ברגסון, שאף הוא ישכון בקרבכם. פראנץ קאפקה, הגאון הקודר מסמטי' אות ימי-הבניים של פראג מהר-לית, ואוסו ויינינגר, אנטישמי יהודי שעל סף הגאונות והטירוף גם יחד. ליב טרוצקי שירע לכתוב על היסטוריה וגם לעשותה וליאון בלום, אביר אחרון, אולי של סוציאליזם הומניסטי בתקופת הדיקטטורים. הנה הרצל, גדול הג' ביאם בתקופה המודרנית ועל בודראו הפתאוס של ישעיהו והגיתוח של וולטרי. חיים וייצמן, איש המדע והמדיניות, אשר ידע להעלות בתוכו תרכיז מופלא של יהודי ממזרח-אירופה, מאוייו ותק' וחיות בפני העולם הגדול, גם זכה לראות בפרי מפעלו וזה שלא זכה, זאב זיבוטנסקי, ואתו איש רבי-פעלים, אשר העיזו השגי' — דויד בן-גוריון. יהדות אירופה, ידעה להקים מתוכה ערב כליונה אישים כמו הג. ביאליק ושטרניחובסקי, סטפן צוויג ופראנץ רר' פל, אליה ארנבורג ולואיס ברומ' פילד, מקסימיליאן הרדן וקארל קראוס, אגון ארוין קיש וארטור קסטלי, יוליאן טובים ובוריס פאסטרנאק, שו. עגנון, יבדל לחיים, והזו, ולמן שניאור ושלום אש, אברהם שלונסקי ואורי צבי גריני' ברב, קארל ראדק ותיאודור לסינג, ואלטר ראטנוי ולורד רדינג, קאגאנוביץ והור' כילישה, את מארק שאגאל, ואת מודי' לאנו, את אפסטיין הפסל ואת נתן רפפורט, את גוסטב מאהל ואת גר' שחין...

וליד אלה הופיעו ניצני העולם החדש, אהרון אהרונסון, יוסף טרומפלדור ויחי' עם וייץ, לוחמי המחתרת על כל שיכ' בותיה. אחד מיידינו המועדים, קסאברי פרו' שניסקי, מי שהיה יור' ועדת א"ם באחת מן הישיבות ההיסטוריות של שנת 1947, ביקר לפני שנים מספר בארץ. ספרו לי, שאחרי חזרתו לאנג' ליה מקום גלותו בימי מלחמת העולם השניה, פירסם ספר נלהב על הישוב בשם "ארץ-ישראל בפעם השלישית", מדוע בשלישית? פרושניסקי מסביר: פעמים בתולדותיו שכן ישראל בארצו. בפעם הראשונה יצר את האמונה באל' יחיד, בשניה נתן יסוד לכל הדמות הנוצרית. התרבות המערבית, מאו, אף בארצות פורווי יצר בבזבזנות עצומה אוצרות של רוח.

מה יתן הוא, איפא, עכשיו, שואל הידיד מכר, כשהוא מתקבץ ומרכז את כוחותיו על אדמתו בשלישית? מעצ' מה מדינית? תרבות מקורית? דת חדשה? משטר סוציאלי מתוק? תנ"ך חדש? דבר אחד בטוח: משהו חדש יקום פה, חידוש מדהים, שישפיע על התבל למשך מאות בשנים. מכאן, מאו' תה ארץ ומאותו עם כמלפני אלפים שנה. הוא יבוא מירושלים.